

Léta 1915—1920 tvoří v Haškově životě vrcholně významné období. Hašek, který se v roce 1920 vrátil ze Sovětského Ruska, nebyl tím Haškem, který v roce 1915 byl hnán s rakouskou armádou do pole bít se za imperialistické zájmy habsburské monarchie. Vrátil se jako člověk, obohacený o těžce získané životní zkušenosti, jako člověk, žijící v úplně jiném myšlenkovém světě.

Od počátku roku 1915 prožíval Hašek osud statisiců prostých českých lidí, oblečených do rakouské uniformy. Na frontu odcházel s odporem a s nenávistí k Rakousko-Uhersku v srdci. Za zájmy reakční habsburské monarchie, jež se stala častým terčem jeho předválečných satir, nehodlal bojovat. Viděl jen jediné východisko, jak toho dosáhnout: přeběhnout frontu. To také jako výraz svého protestu proti imperialistické politice Rakousko-Uherska uskutečnil. Byl to ovšem krok pasivního rázu; další cestu Hašek již neviděl. Tu mu ukázala akce zbohatlých českých a slovenských kolonistů v Rusku, akce, představovaná především t. zv. Českou družinou, která bojovala v rámci ruských vojsk na frontě proti Rakousko-Uhersku. Hašek pro tuto akci přímo vzplál. Zapojil se do ní z nejmistnějších ideových pohnutek, domnívaje se, že to je jediná správná cesta, vedoucí ke zničení utlačovatelské rakouské monarchie. Neviděl, že celou akcí sleduje starousedlický Svaz čs. spolků na Rusi pouze své vlastní ziskové cíle, že případné uskutečnění plánů tvůrců této akce by český národ vystavilo ještě horšímu útisku, než jak tomu bylo dosud. Vědomí nutnosti boje proti Rakousko-Uhersku u něho přehlušilo vše. Tomuto boji dával Hašek všechny své síly i svůj všestranný talent. Ve sporech mezi oběma proudy v hnutí Čechů a Slováků v Rusku hájil beze zbytku politiku carofilského Svazu čs. spolků na Rusi. Na tuto pravicovou posici přivedla ho především obava o osud vojenské jednotky. Když pak po ruské únorové revoluci Svaz padl, padl s ním dočasně i Jaroslav Hašek.

Nové vedení hnutí, jež převzala Masarykova Československá národní rada v Paříži, pokračovalo ve výstavbě vojenské

jednotky v Rusku a v boji proti Rakousko-Uhersku. Nábor do zahraniční armády měl mezi českými a slovenskými zajatci v Rusku nebývalý úspěch. K těmto skutečnostem nemohl Hašek zůstat chladný. Vyrovnal se se svým nedávným politickým postojem, zapojil se opět do práce. Prokazoval hnutí neocenitelné služby především na stránkách „Čechoslovana“. Pracoval s obdivuhodným elánem a nadšením. Neuvědomoval si však, že ani cesta, po které šla Masarykova Československá národní rada, nemůže vést k rozbití Rakousko-Uherska a k vytvoření samostatného státu. Neuvědomoval si, že legionáři nebojují – ač si to subjektivně mysleli – za svobodu svého národa, nýbrž jen za imperialistické zájmy dohodové buržoazie. To Hašek poznal teprve po svém přechodu do Rudé armády.

Velkou říjnovou socialistickou revoluci, kterou vedení legií opředlo v očích legionářů sítí pomluv a nepravd, Hašek nepochopil. O tom svědčí serie jeho protibolševických článků z prosince 1917 a z ledna 1918. Rozhodujícím hodnotícím měřítkem pro něho byla možnost dalšího boje se zbraní v ruce proti Rakousko-Uhersku. Sovětská vláda však uzavírala s německou a rakouskou vládou mír. Již to stačilo Haškovi k zaujetí stanoviska k bolševické straně. V únoru 1918 však nastaly podstatné změny. Hašek se s legiemi octl přímo v sovětském prostředí, které na něj beze sporu myšlenkově zapůsobilo. Nejvýznamnější však bylo, že nastával pravý opak toho, co vedení legií mase prostých legionářů do této doby hlásalo; legie začaly před náporom německých a rakouských vojsk ustupovat, kdežto bolševické Rudé gardy se jim postavily na hrdinný odpor. To mnoha legionářům, mezi jiným i Haškovi, otevřelo oči. Hašek možnost opětného boje proti Rakousko-Uhersku, pro nějž byly legie budovány, uvítal a celou vahou své osobnosti se zasazoval o to, aby se čs. armádní sbor tohoto boje účastnil. To se však nestalo. V důsledku toho vystoupil Hašek stejně jako mnoho jiných prostých legionářů, kteří prohlédli neupřímnost Odbočky Čs. národní rady, z legií a přešel na stranu Rudé armády. Především tento moment, možnost dalšího přímého boje proti Rakousko-Uhersku, přivedl Haška na sovětskou stranu. O tom, že tomu tak bylo, svědčí nejen ráz jeho pozdějších provolání, ale hlavně jeho částečná rozkolísanost, kterou vůči legiím projevoval za svého působení v Samaře.

Haškovi jako příslušníku levicové československé sociálně

demokratické strany, která se ustavila v Rusku, a jako členu Ruské komunistické strany (bolševiků) byl dán úkol vybudovat v Samaře z legionářů a zajatců rudoarméjskou jednotku. Tento úkol Hašek splnil. Osvojoval si v této době základní principy myšlenek leninismu. O tom, že je však tehdy ještě nedovedl aplikovat na speciální československý problém, svědčí jeho částečná rozkolísanost k legionářskému hnutí. Jednotka, budovaná pod vedením Jaroslava Haška v Samaře, splnila také své poslání; střetla se v bitvě u Lipjag a Buzuluk s čs. legiemi, které povstaly proti sovětské vládě.

Od sklonku podzimu 1918 začal Hašek pracovat v Rudé armádě znovu. Příští dva roky byly nejvýraznějším a nejplnějším obdobím jeho života. Hašek se stal vynikajícím politickým pracovníkem, organisátorem a propagátorem myšlenek Velké říjnové socialistické revoluce. Jako člen politického oddělení 5. armády pracoval v ústředním tiskovém orgánu 5. armády „Naš puť“ a později v listu „Krasnyj strelok“. Jeho feuilletony a články získaly mezi rudoarmějci velkou oblibu. Jako přesvědčený stoupenec myšlenek proletářského internacionálního hnutí zahraničních komunistů v 5. armádě. Pracoval slovením i písmem mezi cizozemci, kteří byli v oblasti působnosti 5. armády, především mezi bývalými zajatci. Jako náčelník internacionálního oddělení, jednoho to z odborů politického oddělení 5. armády, redigoval řadu cizojazyčných časopisů, přednášel ve stranických kursech a byl iniciátorem a organisátorem zahraničních sekcí bolševické strany na Sibiři. Psal do mnoha různých sovětských, stranických i vojenských časopisů. Haškova mnohostranná práce byla s pochopením a uznáním sledována představiteli politického oddělení 5. armády. Jako osvědčený bojovník za věc proletariátu převzal Hašek vedení organizačního oddělení a stal se na přechodnou dobu i faktickým náčelníkem celého politického oddělení. Vedle těchto hlavních funkcí vykonával odpovědně i mnoho funkcí vedlejších. Všechny své síly a schopnosti dával nezištně do služeb socialistické revoluce.

Jaroslav Hašek svou práci v Rudé armádě, jež se stala smyslem jeho života, prokázal mladé sovětské republice ne nepatrné služby. Jako náčelník internacionálního oddělení vedl formování internacionálních oddílů 5. armády, do nichž vstoupilo mimo jiné i mnoho českých a slovenských proletářů. Internacionální oddíly vykonávaly platné služby jednak přímo v boji proti Kolčakovi, jednak v sovětském zázemí. Mezi

časopisy, vydávanými internacionálním oddělením a redigovanými Haškem, byly i takové, které vycházely v jazycích různých malých národů usedlých v oblasti Volhy a Uralu. Časopis vydávaný v baškirském jazyce byl prvním baškirským časopisem vůbec. Pomocí časopisů pracovalo internacionální oddělení mezi těmito národy a získávalo je pro sovětskou moc. Významnou roli v upevňování vysokých morálních kvalit příslušníků 5. armády hrály Haškovy feuilletony a články, uveřejňované v listech 5. armády. Haškovy příspěvky, s radostí očekávané a dychtivě čtené, pomáhaly přesvědčovat rudoarmějce o spravedlnosti jejich boje a o nevyhnutelném vítězství socialistické revoluce nad všemi jejími vnitřními i vnějšími nepřáteli.

Po dobu svého působení v 5. armádě vystupoval Jaroslav Hašek jako přesvědčený a vzdělaný stoupenec myšlenek leninismu, který se hluboce seznámil s úlohou strany i se světodějnou úlohou dělnické třídy. Cesta, po níž Hašek dospěl do zcela jiného myšlenkového světa, nebyla ovšem jednoduchá. Byla to cesta tápání a hledání, cesta úspěchů a zklamání, cesta, na níž bylo nutno kácet staré modly a těžce překonávat pozůstatky myšlenkové minulosti. Hašek však dovedl přes všechny překážky pevně jít za svým přesvědčením. Na počátku této cesty musel najít odpověď na otázku, jak dosáhnout svobody českého a slovenského národa, jak rozbít reakční utlačovatelskou habsburskou monarchii. Hašek našel odpověď v legionářské akci. Pozdější události mu však ukázaly, že tato odpověď nebyla správná. Teprve jako příslušník Rudé armády začal Hašek poznávat světodějný význam Velké říjnové socialistické revoluce, která otřásla Rakousko-Uherskem v samých základech a která dělnické třídě a pracujícímu lidu utlačených národů ukázala cestu nejen k národnostnímu, ale i sociálnímu osvobození. Období jeho působnosti v Samaře bylo ještě obdobím překonávání pozůstatků jeho starého myšlenkového světa. V řadách 5. armády pracoval však Hašek již jako pevný a přesvědčený bolševik, cele oddaný věci revoluce. Stalo se tak v neposlední řadě díky jeho příkladné práci, s níž přistupoval k hlubokému studiu myšlenek marxismu-leninismu. Prošel v tomto směru, jak je známo, několika stranickými kursy. Neúnavná a všestranná práce v bolševické straně změnila výrazně i jeho charakterové vlastnosti.

Jaroslav Hašek bez oněch převratných událostí, které prožil v letech 1915—1920, není myslitelný jako autor tak vynikající-

ho díla, jakým jsou jeho „Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války“. Ani zdaleka tomu tak není jen proto, že v tomto období, za svého působení v rakouské armádě, poznal mnoho postav a skutečností, kterých pak použil ve svém románu. Je tomu tak především proto, že k napsání takového románu mohl přistoupit pouze člověk, který hluboce pronikl do samé podstaty světové války, který ji dovedl zhodnotit na základě leninských myšlenek, který poznal zhoubnou úlohu kapitalismu, imperialismu a militarismu, který zaměřil svou kritiku přímo proti samým základům buržoasního panství. Odtud také pramenila snaha potlačovat Haškovo dílo za předmnichovské Československé republiky. Tuto základní hodnotící politickou linii svého budoucího světoznámého románu získal Hašek již v době svého pobytu v řadách Rudé armády.

Jaroslav Hašek je jednou z nejvýraznějších postav mezi českými a slovenskými rudoarmějci. Je jedním z těch deseti tisíc Čechů a Slováků, kteří v řadách Rudé armády na různých frontách občanské a intervenční války bojovali za věc ruského proletariátu a tím i za věc proletariátu celého světa, za myšlenky bratrství dělnické třídy všech zemí, za lepší zítřek pracujícího lidu.